

УДК 342.2

Н.Р. ЛАЩУК, Львівський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРАВОМІРНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАХИСНИХ ЗАСОБІВ, ЩО ВРАЖАЮТЬ АВТОНОМНО

Ключові слова: обставини, що виключають злочинність діяння, необхідна оборона, порушення недоторканності житла

У повсякденному житті зустрічаються випадки встановлення для захисту від протиправних посягань захисних засобів, що вражають автономно (самострілів, пасток, ловчих ям тощо). Дія таких засобів полягає у заподіянні шкоди при їх спрацюванні. При цьому перед правозастосовними органами постає питання кримінально-правової оцінки використання аналізованих засобів, а це породжує певні проблеми. Адже, про використання захисних засобів, що вражають автономно, у КК України немає жодної згадки. Немає єдності поглядів щодо оцінки використання вказаних засобів і серед теоретиків кримінального права. Оцінки коливаються від визнання, навіть, встановлення таких засобів протиправним діянням, до правомірності заподіяння будь-якої шкоди. Більшість сучасних науковців вважають використання захисних засобів, що вражають автономно, правомірним діянням. Та й серед них немає єдності щодо підстав визнання правомірним використання аналізованих засобів. Тому не доводиться говорити й про однакову кримінально-правову оцінку з боку органів, які здійснюють правозастосування. Відповідно вирішення питання про підстави визнання правомірним використання захисних засобів, що вражають автономно, є надзвичайно актуальним.

Дослідження підстав визнання правомірності використання захисних засобів, що вражають автономно ведеться у кримінально-правовій науці більше півтора століття. За цей

час їх частково торкалися вчені, які досліджували злочини проти життя та здоров'я особи, причинний зв'язок, але найбільш часто такі підстави характеризували вчені, що досліджували обставини, що виключають злочинність діяння. Більш повно позиції, які наводяться в літературі щодо підстав визнання правомірним використання захисних засобів, що вражають автономно, розглянемо далі.

Визнання використання захисних засобів, що вражають автономно, правомірним діянням потребує встановлення підстав, для такого висновку. Це передбачає встановлення і узагальнення позицій, які наводяться у літературі, щодо таких підстав. Виокремлення конкретних позицій полягає у спростуванні, чи підтвердженні наведених аргументів, що дає змогу сформулювати власну думку щодо підстав визнання правомірним використання захисних засобів, що вражають автономно.

Серед підстав визнання заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, правомірними науковці називають такі:

– відповідальність за заподіяння шкоди захисними пристроями не настає у зв'язку з відсутністю причинного зв'язку [1, с.147];

– заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, потрібно оцінювати як реалізацію права на забезпечення недоторканності житла [2, с.242–243].

– заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, потрібно оцінювати як здійснення свого права на захист майна [3, с.161];

– заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, потрібно оцінювати як необхідну оборону. Такої позиції дотримуються більшість вчених – посилення на конкретні праці будуть наведені нижче;

– вказані випадки розглядаються з точки зору інших обставин, що виключають злочинність діяння (не необхідної оборони) (наприклад, виконання службового чи юридичного обов'язку) [4, с.247].

Проаналізуємо кожен із наведених підходів.

Російський вчений Н.Д. Сергієвський при дослідженні проблеми причинного зв'язку у кримінальному праві заподіяння шкоди захи-

сними засобами, що вражають автономно, розглядає як окрему форму злочинного діяння. На його думку поряд із дією та бездіяльністю доцільно виділяти злочинне пристосування, яке полягає у співпадінні двох діяльностей, а саме в першопочатковій діяльності винного (влаштування пристосування) і зустрічній діяльності потерпілого (приведення в дію механізму) [1, с.93-94]. Серед злочинних пристосувань, як вказує цей автор, окремий вид становлять пристосування, які встановлюють для захисту майна. І юридичну оцінку заподіяння шкоди такими пристосуваннями потрібно, на думку Н.Д. Сергієвського, проводити після з'ясування питання про наявність чи відсутність причинового зв'язку між встановленням пристосування і настанням шкоди. Цей вчений наводить перелік випадків, у яких причиновий зв'язок переривається зустрічною діяльністю потерпілого:

1) коли суб'єкт зустрічної діяльності усвідомлює небезпеку, але в силу тих чи інших причин, бажанням заподіяти самому собі шкоду або надією її уникнути, не відступає від свого плану. Злодій бачить дуже добре, що паркан натиканий цвяхами, але він розраховує на свою спритність. Голодний знає, що двері в комору охороняються самострільною рушницею, але у відчаї рветься вперед і отримує поранення. Господар пристосування не є причиною наслідку;

2) коли суб'єкт зустрічної діяльності міг і повинен був передбачити небезпеку, але не зробив цього. Наприклад, якщо в місті всі паркани натикані цвяхами і це відомо всім і кожному, то очевидно і злодій, який лізе через такий паркан, повинен передбачити небезпеку. Господар пристосування не є причиною наслідку.

У вищенаведених випадках причиною шкоди, нанесеної таким пристосуванням особі осудній, не може рахуватися господар пристосування, оскільки причиновий зв'язок переривається зустрічною діяльністю потерпілого. А тому заподіяння шкоди такими пристосуваннями не тягне кримінальної відповідальності особи, яка встановила (використовувала) таке пристосування [1, с.93-94].

По-іншому, на думку цього автора, потрібно оцінювати заподіяння шкоди з використанням пристосувань, у випадках коли причиновий зв'язок не переривається зустрічною діяльністю потерпілого. До них, як вказує Н.Д. Сергієвський, зокрема, належать такі:

1) якщо зустрічна діяльність належить неосудній особі. Тому господар пристосування повинен визнаватися причиною у всіх випадках, коли шкода нанесена дитині, божевільному і т.д. Випадки такі досить часто зустрічаються на практиці: дитина заскочила на задок карети і накололася на залізні зубці або ползла на паркан в чужий сад і потрапила на цвяхи – господар є причиною заподіяння шкоди;

2) якщо зустрічна діяльність, хоч і належить особі осудній, але вчиняється при таких умовах, які виключають для неї можливість передбачення наслідків. Злодій лізе в комору і ламає собі ногу в пастці, яка була так замаскована, що він не мав можливості її побачити, або злодій за тих же умов приводить в рух механізм самострільної зброї і позбавляється життя – господар є причиною заподіяння шкоди;

3) як в тих випадках, коли суб'єкт зустрічної діяльності знав про існування і усвідомлював небезпеку, так і в тих випадках коли він повинен був передбачити наслідки, причиновий зв'язок відносно господаря пристосування відновлюється, якщо останній знаходився до зустрічної діяльності в одному з тих відношень, які встановлюють передбачення злочинної діяльності іншої особи. При цьому причиною наслідку є двоє діячів: і господар пристосування і потерпілий. Господар пристосування тим чи іншим способом отримав вчасно інформацію про те, що певна особа зробить спробу проникнути в комору, постається оминати перепони; господар пристосування отримує особисто від посягаючого повідомлення, що той у відчаї, наприклад, від голоду, піддасть себе небезпеці лиш би отримати кусок хліба; господар пристосування бачить, що посягаючий вчиняє рокову дію і т. д. – у всіх цих випадках господар є причиною наслідків поряд із потерпілим.

З вищенаведеного видно, що господар пристосування повинен бути визнаний причиною наслідку у тих випадках, коли шкода заподіюється неосудній особі, коли пристосування таке, що посягаючий не міг знати про нього, коли господар пристосування знав про майбутнє або таке що відбувається посягання, міг відхилити наслідки і не зробив цього.

Далі цей вчений пропонує розглядати випадки, коли господар пристосування є причиною заподіяння шкоди з позицій вчення про необхідну оборону. Оцінювати шкоду заподіяну пристосуванням Н.Д. Сергієвський пропонує так, ніби її заподіяв власноручно господар пристосування.

Міркування цього знаного вченого становлять безумовний інтерес, вони охоплюють значну кількість ситуацій, які виникають в ході кримінально-правової кваліфікації використання захисних засобів, що вражають автономно. Разом із тим, використовувати концепцію Н.Д. Сергієвського як універсальну і однозначно правильну, навряд чи варто. Найбільш яскравими її вадами, як видається, є такі:

1) причинний зв'язок є об'єктивно існуючою ознакою складу злочину, тобто такою, яка не залежить від усвідомлення чи не усвідомлення певних обставин особою, якій заподіяна шкода. В той же час цей автор наявність чи відсутність причинного зв'язку обумовлює тим, що потерпілий знає або ж не знає про встановлення захисних засобів, що вражають автономно;

2) при «звичайній» необхідній обороні передбачення посягаючим можливості відсічі і заподіяння йому шкоди не виключає визнання наявності цієї обставини, що виключає злочинність діяння і питання про відсутність причинного зв'язку не виникає. Нелогічно визнавати причиною заподіяння шкоди посягаючому його власну поведінку лише тому, що він знав про можливу шкоду, але вже не від безпосередніх дій того, хто обороняється, а від захисного пристосування;

3) Н.Д. Сергієвський пропонує однаково оцінювати як відсутність причинного зв'язку (через спричиняючий характер поведінки самого постраждалого) заподіяння шкоди у

юридично неоднорідних ситуаціях: а) самогубства; б) дій особи, яка перебуває у безвиході через голод; в) продовження посягання особою, яка розраховує на власну спритність. Видається, що про відсутність причинного зв'язку можна говорити тільки щодо першої ситуації. Тут захисний засіб, що вражає автономно, використовується як і будь-яке інше знаряддя, для цих цілей. У інших же ситуаціях, безумовною причиною заподіяної шкоди є дії особи, яка використовує захисний засіб. Це, однак, зовсім не обов'язково означає, що особа, яка використала захисний засіб, підлягає кримінальній відповідальності. Взагалі, тут маємо справу з заподіянням шкоди через необережність (той хто встановив захисний засіб не розраховує на нерозсудливу поведінку, особи, яка знала про високу імовірність заподіяння їй шкоди);

4) наявність чи відсутність причинного зв'язку потрібно встановлювати після того, як констатовано порушення об'єкта кримінально-правової охорони, протиправність вчиненого діяння та суспільно-небезпечний характер заподіяної шкоди. У той же час при захисті з використанням засобів, що вражають автономно, вказані ознаки відсутні, про що детальніше буде сказано далі.

Видається, що наведені міркування дають підставу для серйозних сумнівів у прийнятності обґрунтування використання захисних засобів, що вражають автономно, відсутністю причинного зв'язку між поведінкою особи, яка їх встановила та привела в готовність та заподіяною шкодою.

Серед обставин, за допомогою яких обґрунтують правомірність заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, також наводять такі:

– заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, потрібно оцінювати як реалізацію права на забезпечення недоторканності житла. Такої позиції дотримуються А.А. Тер-Акопов [2, с.242–243] та П.П. Андрушко [5, с.240–241];

– заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, потрібно оцінювати як здійснення свого права на захист майна.

Таку обставину називає Ю.В. Баулін [3, с.161]. Обидві названі обставини споріднені між собою, тому доцільно розглянути їх разом.

Автори наведеної вище позиції – П.П. Андрушко, Ю.В. Баулін та А.А. Тер-Акопов мають рацію, оскільки за допомогою захисних засобів, що вражають автономно, реалізовується як право на забезпечення недоторканності житла, так і право на захист майна. Причому при реалізації права на захист майна в ряді випадків (коли засіб встановлюється у житлі) реалізується і право на забезпечення недоторканності житла. Проте є декілька застережень, які не дозволяють у цілому погодитися з таким обґрунтуванням правомірності використання захисних засобів, що вражають автономно:

1) за допомогою захисних засобів, що вражають автономно, можна захищати й інші права, а не тільки право на недоторканність житла чи захист майна;

2) якщо ж розглядати заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, як реалізацію не тільки права на недоторканність житла чи захист майна, і як реалізацію інших прав та інтересів, що гарантуються Конституцією України, то для захисту цих прав та інтересів законодавцем розроблений механізм який передбачає:

– судовий захист. Тобто кожен громадянин для відновлення своїх прав може звернутися до суду;

– систему контрольних органів, які стежать за дотриманням прав і свобод людини і громадянина;

– особам надається право на заподіяння певної шкоди особі, яка вчиняє (вчинила) посягання. Тобто право на необхідну оборону або затримання особи, яка вчинила злочин.

Тому, на нашу думку, є невиправданим зводити заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, до реалізації одного з прав.

Ю.В. Баулін пропонує розглядати заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, з точки зору не необхідної оборони, а інших обставин, що виключають злочинність діяння (наприклад, виконання

службового чи юридичного обов'язку) [4, с.247].

Відсутність стану необхідної оборони цей вчений мотивує тим, що при необхідній обороні між особою яка здійснює посягання, і особою, яка відбиває посягання у стані необхідної оборони, повинен бути особистий контакт. Однак, таке твердження видається необґрунтованим, адже у кримінальному законі такої вимоги немає. Не виділяє названої Ю.В. Бауліним щодо захисних засобів, що вражають автономно, умови правомірності необхідної оборони і теорія кримінального права.

Крім того, пропозицію розглядати заподіяння шкоди захисними засобами що вражають автономно, з позицій інших обставин, що виключають злочинність діяння, Ю.В. Баулін не розвиває і не обґрунтовує. Також він не вказує, які саме обставини, що виключають злочинність діяння, можуть служити підставою визнання правомірним використання захисних засобів, що вражають автономно.

Тому наведена позиція не виглядає переконливою і не може бути прийнята за основу при вирішенні питання про обґрунтування правомірності використання захисних засобів, що вражають автономно.

Найбільшу підтримку серед наукової спільноти отримала позиція, згідно якої заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, потрібно розглядати з позицій вчення про необхідну оборону. Такої думки дотримуються Т.Ш. Атабаєва [6, с.137], В.Й. Володарський [7, с.118], Н.Г. Вольдимарова [8, с.171], Л.В. Гусар [9, с.12, 14], А.П. Дмитренко [10, с.101–103], О.О. Дудоров та М.І. Мельник [11, с.38–44, 12, с.13–24], В.О. Навроцький [13, с.349–350], Є.Я. Немировський [14, с.535], В.В. Орехов [15, с.76–77], С.В. Пархоменко [16, с.213] та ін.

Ця позиція отримала також і найбільше заперечень. Дискусії стосуються наявності чи відсутності певних умов правомірності необхідної оборони при заподіянні шкоди захисними засобами, що вражають автономно. Зокрема: 1) можливості заподіяння шкоди не лише посягаючому; 2) наявності посягання;

3) відсутність особистого контакту між тим, хто посягає і тим, хто використовує такі засоби. Розглянемо ці доводи детальніше, викладемо аргументи щодо кожного із них і на цій основі спробуємо виробити власну позицію.

Одним із основних аргументів не тільки проти визнання заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, необхідною обороною, але й взагалі проти встановлення та використання таких засобів є можливість заподіяння шкоди особам, що не вчиняють посягання, а опинилися в зоні дії засобу випадково [17, с.57]. Заперечуючи цей аргумент, прихильники позиції про наявність в аналізованій ситуації стану необхідної оборони вказують, що і при здійсненні необхідної оборони особисто, не виключається можливість заподіяння шкоди стороннім особам, але це не перешкоджає визнавати певні дії необхідною обороною [11, с.38–44; 12, с.13–24].

Наступним аргументом, який наводять опоненти версії стану необхідної оборони при заподіянні шкоди захисними засобами, що вражають автономно, є те, що такі засоби встановлюються, коли посягання ще не існує, і не відомо, чи таке посягання коли-небудь відбудеться, а тому, на їх думку, відсутня така умова правомірності необхідної оборони як наявність посягання [18, с.281; 19, с.266–267; 17, с.56–57; 20]. На це прихильники позиції про оцінку заподіяння шкоди вказаними засобами з позицій вчення про необхідну оборону, вказують те, що наявність або відсутність посягання потрібно визначати не в момент встановлення чи приведення в готовність захисного засобу, а при його спрацюванні. А встановлення чи приведення в готовність засобу слід вважати підготовкою до необхідної оборони [7, с.118; 15, с.76].

У літературі висловлюється також думка про недопустимість визнання заподіяння шкоди захисними засобами необхідною обороною, яка полягає у вказівці на те, що при цій обставині, той хто обороняється, повинен особисто оцінити суспільну небезпечність конкретного посягання і потребу захисту і відповідно до цього, розпочати власні дії для відвернення чи припинення посягання, а так само зіставляти

заподіювану шкоду із небезпечністю посягання та обстановкою захисту [4, с.247; 21, с.54–56; 22, с.63–64]. Опоненти такої точки зору, та й сам автор наведеної вище позиції (Ю.В. Баулін) висловлюють твердження, що у чинному кримінальному законі немає вказівки на особисту присутність того, хто використовує право на необхідну оборону, під час заподіяння шкоди нападнику [7, с.118].

Оцінюючи аргументи, що наводяться у літературі «за» і «проти» визнання заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, необхідною обороною, можемо сказати, що, дійсно, іноді при використанні вказаних засобів шкода заподіюється особам, які не вчиняють суспільно-небезпечного посягання, а опинилися в зоні дії засобу в силу тих чи інших обставин. При заподіянні шкоди таким особам не може йти мова про стан необхідної оборони, адже він виникає тільки щодо осіб, які вчиняють суспільно-небезпечне посягання. Тому заподіяння шкоди таким особам потрібно оцінювати як умисний або необережний злочин. Але, коли шкоди зазнав посягаючий, то потрібно констатувати, що така шкода йому заподіяна з метою відвернення чи припинення суспільно-небезпечного посягання, що відповідно до ст.36 КК України є необхідною обороною. Тому оцінювати діяння особи, що використовує захисний засіб, що вражає автономно, слід з позицій вчення про необхідну оборону. Ключовими моментами такого вчення є положення, які стосуються встановлення умов правомірності необхідної оборони. Серед тих умов, що характеризують посягання, є умова, яка викликала описаний вище спір. Вона стосується наявності посягання, а саме, на який момент потрібно встановлювати наявність посягання:

– на момент встановлення чи приведення в готовність захисного засобу, що вражає автономно;

– чи під час спрацювання і заподіяння шкоди вказаним засобом.

У цьому спорі приєднуємося до позиції, відповідно до якої наявність посягання потрібно констатувати на момент заподіяння шкоди захисними засобами, з таких міркувань:

– необхідна оборона здійснюється шляхом заподіяння шкоди. Допоки не заподіяна шкода, доти немає необхідної оборони. Відповідно і встановлювати, чи було посягання, проти якого здійснюється захист, наявним, чи ні, потрібно з часу заподіяння шкоди.

– кримінально-караними є лише ті діяння які заподіюють певну шкоду. А при встановленні чи приведенні у готовність засобу ніякої шкоди ще не заподіяно.

Також, як вже відзначалося раніше, сприймаємо позицію авторів, які вказують, що у чинному КК не передбачена вимога особистої присутності особи, яка здійснює своє право на необхідну оборону.

Серед вказаних у кримінально-правовій літературі підстав, на основі яких обґрунтовується визнання заподіяння шкоди захисними засобами, що вражають автономно, правомірним діянням, найбільш переконливою видається думка про те, що відповідні діяння слід оцінювати з позицій інституту необхідної оборони.

Кримінально-правове вчення про обставини, що виключають злочинність діяння, дає підстави вважати, що шкода, як результат використання захисних засобів, що вражають автономно, може бути заподіяна:

- а) правомірно, у стані необхідної оборони;
- б) через необережність;
- в) умисно;
- г) випадково.

Це дослідження є підґрунтям для обґрунтування незлочинності відповідних діянь або ж наявності складів умисних або необережних злочинів можна шляхом «прив'язки» умов правомірності необхідної оборони до конкретних ситуацій, які виникають в ході кримінально-правової оцінки використання захисних засобів, що вражають автономно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сергиевский Н. Д. О значении причинной связи в уголовном праве / Сергиевский Н. Д. – Ярославль : Типо-лит. Г. Фальк, 1880. – 205 с.

2. Учебник уголовного права. Общая часть / Бородин С. В., Кудрявцев В. Н., Кузнецо-

ва Н. Ф., Наумов А. В., и др. ; под ред.: Кудрявцев В. Н., Наумов А. В. – М. : Спарк, 1996. – 412 с.

3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для юрид. вузів і фак. / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Х. : Право, 1997. – 368 с.

4. Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключают преступность деяния / Баулин Ю. В. – Х. : Основа, 1991. – 360 с.

5. Кримінальне право України. Загальна Частина : підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенювський та ін. ; за ред. П. С. Матишевського та ін. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 512 с.

6. Атабаева Т. Ш. Необходимая оборона: Теория, законодательство, практика применения: дисс. ... кандидата юрид наук : 12.00.08 / Атабаева Т. Ш. – Томск, 2004. – 230 с.

7. Володарський В. Проблемні питання необхідної оборони / Володарський В. // Право України. – 1998. – № 11. – С. 118–121.

8. Володарский В. Уголовная ответственность за убийство при превышении пределов необходимой обороны: дисс. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Володарский В. – М., 2003. – 220 с.

9. Гусар Л. В. Необходимая оборона: кримінологічні та кримінально-правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Л. В. Гусар. – Одеса, 2009. – 17 с.

10. Дмитренко А. П. Необходимая оборона (Пределы допустимого): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Дмитренко Андрей Петрович. – М., 1998. – 163 с.

11. Дудоров О. О. Використання автономних захисних засобів: проблеми кримінально-правової оцінки заподіяння шкоди / Дудоров О. О., Мельник М. І. // Вісник Верховного суду України. – 2009. – № 1 (101). – С. 38–44.

12. Дудоров О. О. Автономні захисні засоби і кримінальний закон / Дудоров О. О., Мельник М. І. // Влада. Людина. Закон. – 2009. – № 1. – С. 13–24.

13. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / В. О. Навроцький. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.

14. Немировский Е. Я. Советское уголовное право / Немировский Е. Я. // Антологія української юридичної думки. В 10 т. / редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова) та ін. Т. 7: Кримінальне право. Кримінальний процес / упорядники: О. М. Костенко, О. О. Кваша ; відп. редактор О. М. Костенко. – К. : Видавничий Дім «Юридична книга», 2004. – 616 с.

15. Орехов В. В. Необходимая оборона и иные обстоятельства, исключающие преступность деяния / Орехов В. В. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 217 с.

16. Пархоменко С. В. Деяния, преступность которых исключается в силу социальной полезности и необходимости / Пархоменко С. В. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 267 с.

17. Слуцкий И. И. Обстоятельства исключающие уголовную ответственность / Слуц-

кий И. И. – Ленинград : Изд-во Ленинградск. ун-та, 1956. – С. 56-59.

18. Уголовное право России. Часть Общая : учебник для вузов / отв. ред. проф. Л. Л. Кругликов. – М. : Изд-во БЕК, 1999. – 590 с.

19. Уголовное право. Общая часть : учебник для вузов / отв. ред. докт. юрид. наук, проф. И. Я. Козаченко и докт. юрид. наук, проф. З. А. Незнамова. – М. : Издат. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 516 с.

20. Ямпольський В. Самозахист, обмежений законом: необхідна оборона та наслідки перевищення її меж / Ямпольський В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rights.unian.net/ukr/detail/4369>.

21. Баранова Е. А. Необходимая оборона / Баранова Е. А. – М. : Изд-во «Юрлитинформ», 2007. – 152 с.

22. Неврев А. В. Необходимая оборона: проблемы квалификации и правоприменения: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Неврев А. В. – М., 2003.

Лащук Н. Р. Кримінально-правові підстави правомірності використання захисних засобів, що вражають автономно / Н. Р. Лащук // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 534–540 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12lnrcva.pdf>

Досліджено питання підстав правомірності використання захисних засобів, що вражають автономно. Узагальнені аргументи вчених щодо підстав визнання встановлення та використання аналізованих засобів правомірним діянням. Обґрунтовано, що використання захисних засобів, що вражають автономно, потрібно розглядати з позицій вчення про необхідну оборону.

***

Лащук Н.Р. Уголовно-правовые основания правомерности использования защитных средств, поражающих автономно

Исследован вопрос оснований правомерности использования защитных средств, поражающих автономно. Обобщены аргументы ученых относительно оснований признания установления и использования анализируемых средств правомерным деянием. Обоснованно, что использование защитных средств, поражающих автономно, необходимо рассматривать из позиций учения о необходимой обороне.

***

Lashchuk N.R. Criminal Legal Grounds of Legality of Usage of Security Equipment, Affecting Autonomously

The question about the grounds of legality of usage of security equipment that affect autonomously is studied. Arguments of researches on the grounds to recognize installation and usage of the analyzed equipment to be the lawful act are summarized. We proved that usage of security equipment, affecting autonomously, should be considered from the standpoint of the doctrine of necessary defense.